

HEMŞİRELİK KONGRELERİNDE SUNULAN
ARAŞTIRMA RAPORLARININ ETİK YÖNDEN İNCELENMESİ
*THE ASSESMENT OF THE RESEARCH PROJECTS PRESENTED IN
THE NURSING CONGRESSES WITH REGARD TO RESEARCH ETHICS*

Olçay ÇAM¹ Ersin TÜRKİSTANLI²

1 Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.1134.İrnova-İzmir

2 Ege Üniversitesi İzmir Atatürk Sağlık Yüksekokulu Bornova-İzmir

Anahtar Sözcükler: araştırma, hemşirelikte araştırma, etik

Key Words: Research ethics. nursing research. ethics

ÖZET

Bilimsel araştırmalarda izlenecek yol, evrensel bilimsel araştırma yöntemleridir. Bilimsel çalışma yapılırken ve yayınlanırken etik ilkeler gözönünde bulundurulmalıdır. Araştırma etiği konusu tüm bilimsel çevrelerde olduğu gibi hemşirelik alanında da son yıllarda daha çok önem verilen bir konu olmuştur. Bu çalışmada hemşirelik kongre kitaplarında yayınlanan araştırmaların etik özellikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırma tanınmaları, bir kayıt çalışmasıdır. Araştırma evrenini kongre kitabı yayınlanan hemşirelik kongrelerinde sunulan 232 araştırma bildirisini oluşturmuştur. Evren aynı zamanda örneklemini oluşturmuştur. Araştırma verilen konu ile ilgili literatürün ışığında araştırmacılara, araştırma raporuna ve araştırma raporunun etik özelliklerine ilişkin sorulardan oluşturulan değerlendirme formu ile toplanmıştır. Araştırma verileri sayı ve yüzde dağılımları yapılarak khi kare analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamına 232 araştırma raporu alınmıştır. Bu çalışmaların %039.7'si üçüncü, %33.6'sı ikinci, %15.9'u birinci ve %10.8'i beşinci Hemşirelik Kongrelerinde sunulmuştur. Çalışmaların %82.3'ü tammlayıcı, %90.5'i kesitsel türde yapılmış, %65.9'unun verileri soru formu ile toplanmış ve %63.4T1 çeşitli hastanelerde yürütölmüştür.

Araştırma raporlarında çalışmanın katılan bireye etkisi incelendiğinde %15.5'ine doğrudan yarar sağladığı, %075.0'ına ise yarar ya da zarar getirmediği saptanmıştır. Raporlarda araştırmaya katılan bireylerin %6.0'ının araştırma konusunda bilgilendirilmediği, %5.2'sinden araştırma için izin alınmadığı, %7.8'inin araştırma kapsamına katılmayı reddettiği şeklindeki verilerin yazıldığı belirlenmiştir.

Çalışma kapsamına alınan araştırma raporlarında araştırmanın bireye etkisinin kongre tarihlerine göre değilimine bakıldığında doğrudan ve dolaylı yarar oranlarının ($X^2=49.43$, $p<0.01$) ve bireyden izin alma oranının ($X^2=18.76$, $p<0.05$) son yıllardaki kongrelerde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı saptanmıştır.

Sonuç olarak, araştırmalar yürütülürken etik ilkelerin göz önünde bulundurulmasına çalışılmasına karşın, araştırma raporlarında aynı oranda yer almadığı belirlenmiştir. Araştırmalar yürütülürken ve araştırma raporlarının yazımı sırasında etik ilkelere daha çok uyulması önerilmiştir.

SUMMARY

The purpose of this study was to assess the research studies which were presented in the congress books of nursing, with regard to ethical aspects.

This is a definitive retrospective and a partially analytic record study. The population of the study consisted of 232 research reports which were presented in the nursing congress, the congress books of which were published. The population also formed the sample. The data were collected by a questionnaire, that consisted of questions in relation with both research report, and its ethical aspects, under the guidance of related literature. The research data was evaluated with chi-square analysis by performing the number and percent distributions.

Of the 232 studies which composed the research population, 82.39% of them had been carried out as a descriptive research, while 90.5% had been carried out as cross-sectional research. The data of 65,996 the studies were collected by questionnaires and 63.4 % the study were conducted in several hospitals.

When the effect of the study on the researcher was assessed, it was detected that 15.5% had direct benefit while 75.0% had gained either benefit or damage. From the reports, it was determined that of the participants, 6.0% was informed on the research, 5.2% had given approval to research, while had refused to participate in the study.

When the distribution of the effect of the research on the individual with regard to the date of congress was assessed, it was determined that the percentage of both direct and indirect benefits ($A=49.43$, $p<0.01$) as well as the percentage of participants approvals ($X^2=18.76$, $p<0.05$) had increased at a statistically significant level in the recent congress.

Moreover, it was determined that although the principles were tried to be considered in the studies, they did not appear at the same rate. Thus, it was suggested that researchers should follow, the ethical principles more intensively while conducting and research projects.

GİRİŞ

Araştırma, kökeninde bilgiyi sistematik hale getirmeyi içeren ciddi, yasal ve nitelikli bir yaklaşımdır (Hicks 1995). Araştırma sayesinde bilgiler ile kurumların oluşturduğu bilimsel yapı hemşirelik uygulamalarını planlamak, belirlemek ve denetlemek için gerekli temeli oluşturur. Araştırma ayrıca kaliteli bakım hizmetinin garantilenmesini sağlayarak bir mesleği yönlendirebilir (Kyei 1993). Bilimsel bilginin üretilmesinde araştırmalar temel dayanaklardır. Araştırma yapılması mesleğin kalitesini artırır. Hemşirelik alanında da kaliteli, güçlü, güvenilir araştırmalar yapıldığı sürece, bilimsel bilgi gelişecektir (Aksayan 1998).

Bilginin oluşturulmasında ve biriktirilmesinde bilginin yazıya geçirilmesinin önemi büyüktür. Hemşirelikte bilimsel bilginin gelişmesi, hasta ya da sağlıklı bireye yardım etmek için önemlidir. Ancak, asıl amaç bakım verilen kişinin zarar görmemesi olmalıdır. Hemşireliğin kendine özgü bilimsel bilgi temeli bilimsel yöntemle ve araştırmalar yoluyla geliştirildikçe, hemşirelik mesleğinin profesyonel bir disiplin olarak algılanması da artacaktır (Aksayan 1998).

Tarihsel süreç içinde 1950'li yıllara kadar hemşirelikte araştırma konusu üzerinde yeterince durulmadığı, bundan sonra 1970'lere kadar bir miktar artış görülmektedir. Bununla birlikte o dönemlerde hemşirelik uygulamalarının henüz araştırma bulgularına dayanmadığı, hemşirelik uygulamalarından çok, hemşirelik eğitimi ve hemşire özelliklerine ilişkin araştırmaların yapıldığı, sınırlı sayıda deneysel araştırmaların ise yöntem açısından yetersizlikler gösterdiği ve iyi planlanan araştırmalarda tekrarlama yoluyla sonuçlarının geliştirilmediği üzerinde durulmuştur. 1980'li yıllarda klinik araştırmalarda artışla birlikte daha güçlü ve kaliteli araştırmaların yapıldığı gözlenmiştir. Bu sürece paralel olarak Nuremberg Bildirgesi ve sonrasında Helsinki Bildirgesi ile araştırma etiği önem kazanmıştır. Profesyonel hemşirelik örgütlerinde hemşirelik araştırmaları için etik ilkeleri belirleme konusunda aktive olmuştur. 2000'li yıllar için uygulamalara bilimsel temel oluşturmak üzere daha kaliteli araştırmaların yapılması hemşirelik çevrelerince arzu edilmektedir (Aksayan 1998. <http://www.mrc>).

Ülkemizde hemşirelik araştırmaları da benzer tarihsel süreç izlenmiştir. Hemşirelik araştırmalarında zaman içinde oluşan arayış, araştırma etiği konusuna ilgiyi artırmıştır. Bu süreç içinde gerek Nuremberg

Bildirgesi, gerek Helsinki Bildirgesi profesyonel hemşirelik örgütlerinin hemşirelik araştırmaları için etik ilkeleri benimsemeleri konusunda uyancı

güç olmuştur. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar sonucunda hemşirelik araştırmalarında uyulması gereken bazı ilkeler saptanmıştır. Bu ilkeler (Buldukoğlu 1997, <http://www.cvgs>, <http://www.mrc>, <http://www.mrc>, <http://www.uniheidelberg>, <http://www.v.uniheidelberg>, Wilson 1989).

I. İnsan Haklarını Korumak:

* Bir araştırma sürecinde araştırmaya katılan insana saygı gösterme ilkesini! ihlal edilerek baskı, zorlama, kandırma ve gizli veri toplama yoluyla karar verme hakkının engellenmesi,

* Araştırmaya katılan bireye ait gizli bilgiler, inanç davranış ve görüşlerin bireyin bilgisi ve izni olmadan başkalarıyla paylaşılması,

* Bireyin kimliğinin gizlenmesi ve sır saklama hakkının ihlal edilerek çok özel kişisel nitelikteki bilgilerin kimliği ile belirtilmesi,

* Her bireyin doğru tedavi edilme, ağrı ve zarardan korunmak gereksinimi olan tedaviyi alabilmesinin engellenmesi bireyin insan bakımının korunmaması anlamına gelir, Bu kapsamda bireyin haklarının ihlal edilmemesine araştırma süreci içinde duyarlı olunmalıdır.

2. Çalışmanın risk ve yararların dengelemek: Hemşirelik araştırmalarında ortaya çıkabilecek riskler fiziksel, duygusal ve ekonomik boyutlarda olabilir. Yararlar ise, araştırmaya katılan bireyin fiziksel, duygusal ve sosyal yaşantısına getireceği katkı elde edilen bilgilerin yeni araştırmalara ve teorilere temel sağlamasıdır. Araştırmalarda risklerin en aza indirilmesi yararı artırılması için gereken çaba gösterilmektedir.

3. Aydınlatılış bilgilendirme sonucu bireyin onay alınması: Araştırmaya katılacak kişinin özgür ve açık iradesi ile çalışmaya katılmayı kabul ettiğini belirtmesi önemlidir. Aynı zamanda bireyin dilediği aşamada araştırmadan ayrılma hakkı vardır.

Araştırmaların yayınlamasında araştırmacı adının yazılması oldukça hassas bir konudur. Yayında ismin yer alabilmesi ve sıralamadaki yeri kişinin araştırma sürecine katılım düzeyine göre belirlenir. Araştırmaya aktif olarak katılan veya destek veren birey ya da kurumlara formal bir teşekkür gerekli görülmektedir (Buldukoğlu 1997, Malone 1998).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada hemşirelik kongrelerinde sunulan ve kongre kitaplarında yayınlanmış araştırma raporlarının etik yönden incelenmesi amaçlanmıştır

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi: Bu araştırma, tanımlayıcı bir kayıt çalışmasıdır.

Araştırmanın Evreni: Araştırmanın evrenini, Hemşirelik Kongre Kitabı yayınlanan Birinci, ikinci, Üçüncü ve Beşinci Ulusal Hemşirelik Kongrelerinde bildirilerin yayınlandığı Hemşirelik Kongre Kitaplarının kapsadığı 232 araştırma bildirisi oluşturmuştur. Evren aynı zamanda örneklemler olarak alınmıştır.

Araştırmanın Sınırları: Kongre kitabında basılmış olan makale ve derlemeler çalışma kapsamına alınmamış araştırmanın amacı doğrultusunda yalnızca araştırma raporları değerlendirilmiştir.

Veri Toplama: Araştırma verileri konu ile ilgili literatürün ışığında, çalışmayı yapan araştırmacılara ait özellikler, araştırma raporunun yöntemine ilişkin özellikler ve araştırmanın etik özelliklerine ilişkin sorulardan oluşturulan değerlendirme formu ile toplanmıştır. Veriler değerlendirilirken, etik özelliklerden araştırmanın katılan bireye etkisi, bireye yönelik bir işleni yapılıp yapılmamasına göre, yarar ya da zarar verme durumu incelenmiştir.

Verilerin Analizi: Araştırma verilerinin , sayı ve yüzde dağılımları yapılarak, veriler khi kare analizi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan çalışma raporlarının %15.9'u Birinci Ulusal Hemşirelik Kongresi, %33.6'sı İkinci Ulusal Hemşirelik Kongresi, %39.7'si Üçüncü Ulusal Hemşirelik Kongresi ve %10.8'i Beşinci Ulusal Hemşirelik Kongresi kitaplarında yayınlanmıştır.

ARAŞTIRMACILARA İLİŞKİN ÖZELLİKLERİN İNCELENMESİ

Çalışmayı yapan araştırmacılara ilişkin özelliklerin incelendiği bu bölümde: araştırmacıların çalıştıkları kurumlara bakıldığında Ege üni-

versitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'nun ilk sırada (%28.0), Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu'nun (%16.8) ikinci sırada yer aldığı görülmüştür. Birinci ve İkinci Ulusal Hemşirelik Kongrelerinin Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu tarafından yapıldığı, Üçüncü Ulusal Hemşirelik Kongresinin Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu tarafından yapıldığı dikkate alındığında katılımcıların kurumları tarafından yapılan kongreyi araştırmaları ile de destekledikleri izlenimi alınmaktadır, Hemşirelik Kongrelerinde sunulan araştırmaların büyük çoğunluğunun (%89.1) Hemşirelik Yüksek Okullarında çalışan akademisyenler tarafından yapıldığı hastanelerde çalışan hemşirelerin sundukları çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte hemşirelerin araştırma yapma sürecine katılabildikleri halde yayınlamada istendik boyutlarda yer almadıkları bilgisi ilgili literatürde de belirtilmektedir (Hicks 1995. Mulhall 1997). Oysa, araştırmayı yapan ile uygulayanlar arasındaki işbirliği son derece önemlidir (Closs & Cheater 1994, Kyei 1993),

Tablo 1. Araştırmaları Hazırlayan Araştırmacıların Çalıştıkları Kurumlara Göre Dağılımı

Araştırmacıların Çalıştıkları Kurumlar	Sayı	Yüzde
Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	65	28.0
Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	39	16.8
İstanbul Üniversitesi F.N. Hemşirelik Yüksek Okulu	26	11.2
Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	25	10.
Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	18	7.8
Üniversite Hastaneleri	16	6.9
Sağlık Yüksek Okulu/ Sağlık Hizmetleri Meslek Y.O.	11	4.7
GATA Hemşirelik Yüksek Okulu	8	3.4
Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	8	3.4
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu	7	3.0
SSK+Devlet Hastanesi	3	1.3
Diğer		2.7
Toplam	232	100.0

Araştırma raporlarına incelendiğinde araştırmacıların %78.02'sinin çalıştıkları Anabilim dalını belirtmedikleri saptanmıştır. Çalıştıkları kurumları belirtenlerin ise %6.9'unun sağlık kurumlarında, %3.4'lünün Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, %2.6'sının Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, %2,2'sinin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, %2.2'sinin Kadın Hastalıkları ve Doğum

Hemşireliği Anabilim Dalı, %1.7'sinin İç Hastalıklar Hemşireliği Anabilim Dalı, %0.17'sinin Cerrahi Hemşireliği Anabilim Dalı, %0.9'unun da Hemşirelik Temel İlke ve Uygulamaları Anabilim Dalı. %0.4'ünün de Hemşirelikte Eğitim Anabilim Dalı tarafından yapıldığı belirtilmiştir.

Araştırmayı hazırlayan araştırmacı sayısı incelendiğinde araştırmaların ortalama 2 kişi ($x=2.2$, $Sd= 1.3$) tarafından yürütüldüğü saptanmıştır. Araştırmaların %35.81 tek araştırmacı, %37.0'ı ise iki araştırmacı tarafından yapılmıştır. Çalışma kapsamına alınan araştırma raporları hazırlayanların akademik ünvanlara göre dağılımları incelendiğinde yüksek lisans düzeyinde olanların %28.4 oranı ile çalışmalarda ilk isim oldukları, bu oranı doçent (%19.8) ve yardımcı doçent (%19.8) gruplarının izlediği, daha sonrada doktoralı araştırmacıların (%12.9) ilk isim olarak araştırma raporlarında yer aldıkları görülmektedir. Yüksek lisans düzeyinde araştırmacı sayısının daha fazla olması ve hazırladıkları tezler' araştırma raporu olarak kongrede sunmaları, oranın artışında etkili olabileceğini düşündürmüştür. Doçent ve yardımcı doçentlerin ilk isim olarak araştırma raporlarında yer almaları akademik yükseltme ve saygınlık için araştırmalarını yayınlamanın gerekliliğini önemli bulmalarından olabilir. Tablo 2, bir bütün olarak değerlendirildiğinde akademisyenlerin daha fazla araştırma yaptıkları ve adlarının ilk sıralarda yer aldığı izlenmektedir. Mulhall (1997) de eğitimcilerin ve araştırmacıların çalışmalarını yayımlanmasını akademik bir saygınlık olarak değerlendirdiklerini ve bu nedenle hemşirelik ile ilgili araştırmalar literatüründe en büyük payı akademisyenlerin aldığını belirtmiştir.

Tablo 2. Araştırmayı Hazırlayan Araştırmacıların Akademik Ünvanlarına Göre Dağılım

Akademik Ünvan	I.Araştırmacı		II. Araştırmacı		III.Araştırmacı	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Prof.Dr	3	1.3	2	2.6	2	0.9
Doç. Dr	46	19.8	22	9.5	3	1.3
Yrd.Doç.Dr	46	19.8	27	11.6	7	3.0
Dr,	30	12.9	26	11.2	17	7.3
öğretim Görevlisi	22	9.6	14	6.0	3	1.3
Y. Lisans	66	28.4	38	16.4	21	9.1
Lisans Mezunu	16	6.9	11	4.7	7	3.0
SML mezunu	2	0.9	.	.	.	.
Öğrenci	1	0,4	5	2.1	3	1.3
Tek isimli çalışma	-	-	83	35.8	.	.
Tek ve iki isimli çalışma ^a .	.	.	.	.	169	72.8
Toplam	232	100	232	100	232	100

ARAŞTIRMA. RAPORLARININ ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Bu bölümde araştırma raporları yöntem ve etik özelliklerine göre incelenmiştir.

A. Araştırma Raporlarının Yöntem Özelliklerinin incelenmesi

Bu bölümde araştırma raporları yöntem özelliklerine göre incelenmiştir. Tablo 3'te araştırma kapsamına alınan çalışma raporlarının tipi, araştırmacıların ifadelerine göre incelendiğinde; %82.3'ünün tanımlayıcı tipte. %17.7'sinin analitik tipte araştırma olduğu görülmektedir. Altuğ ve Karaaslan (1995) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmaların büyük çoğunluğunun (%90.4) kapsadığı zamanın araştırmacılar tarafından belirtilmediği saptanmıştır. Araştırma raporlarında, veri toplama biçimi olarak daha çok (%68.5) soru formu kullanıldığı ve araştırmaların %63.5'inin hastanelerde yapıldığı belirtilmiştir. Çalışmaların verilerinin toplanmasında (%68.5) soru formu kullanılmış olmasına karşın, sonraki yıllardaki kongrelerde veri toplama biçiminin soru formu dışındaki yöntemlerle toplanmasındaki artış istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur. ($X^2=76.53$, $Sd=21$, $11/40.01$). Bu durum son yıllarda deneysel araştırmalara yönelim olduğunu düşündürmekte ve böylece etik konuların daha çok dikkat edilmesinin gerekliliğini düşündürmektedir.

Araştırma kapsamına alınan birey ya da grup yönünden araştırma raporları incelendiğinde en yüksek oranın (%36.6) hasta grubu olduğu, bu gruba sağlıklı birey (%21.6) ve hemşire gruplarının (%21.6) izlediği görülmüştür. Hemşirelik araştırmalarının daha çok hasta ve sağlıklı birey üzerine odaklandığı bilinmektedir. Hemşireler hasta ya da sağlıklı bireylerle çalışırken birlikte çalıştıkları bireylerin sağlığını ön planda tutma, zarar vermeme, haklarını koruma, insana özgü değerlerle bilim arasında bir denge sağlama ilkelerine bağlı kalmalıdır (Buldukoğlu 1997, Burns & Growe 1987, <http://www.uni.heidelberg>, Wilson 1989).

Araştırma raporlarının %31.0'ında araştırma verilerinin kongre tarihinden ne kadar önce toplandığı belirtilmemiştir. Belirtilenlerde ise verilerin 1 ay ile 84 ay arasında değişen bir zaman aralığı ile kongre tarihinden önce toplandığı görülmüştür. Veri toplama zamanının ise ortalama 7 aylık ($x=7.9$, $Sd= 11.9$) bir süreyi aldığı saptanmıştır.

Tablo 3: Araştırma Raporlarının Yöntem özelliklerine Göre Dağılımı

Yöntem özellikleri	Sayı	Yüzde
Araştırmanın Tipi		
Tanımlayıcı	191	82.3
Analitik	41	17.7
Araştırmanın Kapsadığı Zaman		
Belirtilmemiş	210	90.4
Kesitsel	18	7.8
Retrospektif	2	0.9
Prospektif	2	0.9
Araştırmanın Veri Toplama Biçimi		
Kayıt	22	9.5
Anket (soru formu)	159	68.5
Deneysel	32	13.8
Gözlem+anket+kart	19	8.2
Araştırmanın Yeri		
Hastane	147	63.5
Sağlık Ocağı Bölgesi	42	18.1
Hemşirelik Yüksek Okulu	22	9.5
Diğer Eğitim Kurumları (İlk. Orta. Lise. SMI., Üniversite)	16	6.9
Diğer (Medya. literatür. metropol)	5	2.0
Araştırma Kapsamına Alınan Birey/Grup		
Hasta	85	36.6
Sağlıklı birey	50	21.6
Hemşire	50	21.6
öğrenci	28	12.1
Diğer (Karma. literatür)	19	8.1
Toplam	232	100

B. Araştırma Raporlarının Etik Özelliklerinin İncelenmesi

Bu bölümde araştırma raporlarının etik özellikleri incelenmiştir.

Araştırmalarda öncelikle bireye zarar vermeme (primun non nocere!) ilkesine bağlı kalınmalıdır (Bunıs & Grove 1987, <http://~v.uni.liedelberg>, Wilson 1989). Tablo 4'te görüldüğü gibi araştırmaların çalışmaya katılan bireylere etkisi incelendiğinde bireye zarar olan herhangi bir çalışmanın olmadığı, böylece bu ilkeye yapılan çalışmalarda duyarlılık gösterildiği belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan birey, araştırma süreci kapsamında yapılan işlem ve uygulamalardan doğrudan yararlanmayabilir. Bu durumda birey bilgi üretiminde kullanılmış olur. Bununla birlikte bilgi edinilmesi, bilginin uygulama alanında kullanılması ve yaygınlaştırılması amacıyla araştırmaların yapılması ve desteklenmesi hemşirelikte temel mesleki sorunlar içinde yer almaktadır (Buldukoğlu 1997). Araştırma raporlar çalışmaya katılan bireylere etkisi açısından incelendiğinde, %73.7 oranında büyük çoğunluğunun araştırmaya katılan bireye yararı ya da zararı olmayan, bilgi üretimine yönelik çalışmalar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Araştırma Raporlarının Etik Özelliklerine Göre Dağılımı

Etik Özellikler	Sayı	Yfizde
Araştırmanın Katılan Bireye Etkisi		
Doğrudan yarar	36	15.5
Dolaylı yarar	16	6.9
Yarar ya da zarar yok	171	73.7
Zarar		
Bireye dayalı değil	9	3.9
Bireyin Araştırma Hakkında Bilgilendirilmesi		
Bilgilendirilmiş	14	6.0
Belirtilmemiş	209	90.1
Bireye dayalı değil	9	3.9
Bireyden Araştırmaya Katılması İçin İzin Alma		
izin alınmış	12	5.2
Belirtilmemiş	211	90.9
Bireye dayalı değil	9	3.9
Araştırmaya Katılmayı Reddeden Birey Sayısı		
Belirtilmiş	18	7.7
Belirtilmemiş	205	88.4
Bireye dayalı değil	9	3.9
Bireyin Kimliğinin Gizli Tutulması		
Belirtilmemiş	223	96.1
Bireye dayalı değil	9	3.9
Araştırma için Kurumdan İzin Alma		
izin alınmış	7	3.0
Belirtilmemiş	225	97.0
Araştırmaya Katkısı Olan Birey/ Kurum Desteği		
Belirtilmemiş	5	2.2
Belirtilmiş	228	97.8
Toplam	232	100

Bir hemşirelik araştırmasırın çalışmaya katılan bireye yararları doğrudan bakım elde etme, fiziksel duygusal ve sosyal yaşantısına getireceği katkı ve yaşam kalitesini yükseltme şeklinde olabilir (L3uklukoğlu 1997). Çalışma kapsamına alınan araştırma raporlarında araştırmaya katılan bireylerin %15.5'ine bu anlamda doğrudan yarar, %06.9'una da dolaylı yarar sağladığı saptanmıştır.

Araştırmaya alınan bireylerin araştırmada ne yapılacağı, araştırmanın amacı katılacak bireylerin seçiminin ne şekilde olduğu, araştırma sürecinde yapılacak işlemler, olası yarar ve riskler konularında bilgilendirilmesi gerekmektedir (Buldukoğlu 1997, Burns & Growe 1987, <http://iwww.uni.heldelberg>. Malone 1998, Wilson 1989). İncelenen araştırmalarda bireylerin %6.0'ının araştırma hakkında bilgilendirildiğinin belirtilmiş olmasına karşın büyük çoğunluğunda (%90.3) bilgilendirilip bilgilendirilmediği belirtilmemiştir.

Bilgilendirmenin yanısıra araştırmaya katılan bireyin izninin (onam) alınmasında araştırma etiği için önemli bir kuraldır (Burns & Growe 1987. <http://~v.uni.heldelberg>, Malone 1998, Terakye ve Ocaççı 1995. Wilson 1989). Çalışmada araştırmalara katılan bireylerin %5.2'sinçlen izin alındığı belirtilmiş olmasına karşın %90.9 gibi büyük çoğunluğunda izin alınıp alınmadığının belirtilmemiş olduğu görülmüştür. Araştırma sürecinde çalışmaya katılacak bireylerin bilgilendirilerek onayının alınması konusundaki etik kurallara genel olarak uyulmasına karşın, bu durumun araştırma raporlarında yazılı olarak belirtilmediği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin gizliliğinin mümkün olan en üst düzeyde korunması ve kişiye söz konusu olabilecek tüm risklerin açıklanması gereklidir. Bu açıklamalardan sonra bireyin araştırmaya katılmayı kabul edip etmeme ve araştırma sürecinin herhangi bir aşamasında araştırma kapsamından ayrılmaya hakkı vardır (Burns & Growe 1987, <http://www.uni.heklelberg> Malone 1998. Wilson 1989).

Çalışmaların %7.2'sinde araştırmaya katılmayı reddeden birey sayısının belirtildiği, ancak %88.4'ünde ise belirtilmediği saptanmıştır. Bireyle yapılan çalışmaların hiçbirinde bireyin kimliğinin belirtilmediği görülmüştür. Böylece "bireyin kimliğinin gizli tutulması" etik ilkesine uyulduğu belirlenmiştir.

Çalışma raporları araştırmanın uygulanabilmesi için, araştırma yapılacak kurumlardan izin alınması yönünden incelendiğinde kurumların %03.0'ından izin alınmadığının belirtildiği, ancak %97.0'ında izin alınıp alınma-

dığının belirtilmediği saptanmıştır. Çalışmanın yapılacağı kurumdan izin alma, kurumun desteğinin belirtilmesi ve kuruma sonuçlar hakkında bilgi verilmesi etik bir kuraldır. Bu kurala uyulması araştırma sonuçlarının uygulama alanına aktarılmasına katkıda bulunacaktır. Özellikle hemşirelik mesleğinde araştırma sonuçlarının uygulama alanına aktarılması konusunda sıkıntılar yaşanıldığı bilinmektedir (Closs&Cheater 1994, Hicks 1995, Kyei 1993, Melone 1998).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma verilerine göre:

* Araştırmaların daha çok hemşire akademisyenler tarafından yapıldığı ve rapor edildiği görülmüştür. Araştırmaların 0/035.8'1 tek isim, %37.0'1 iki araştırmacı ismi verilerek rapor edilmiştir. Araştırma raporlarında ilk isim olarak en fazla oranın lisans mezunu hemşire akademisyenler grubunda olduğu (%28.4), bu oranı doçent (0/019.8) ve yardımcı doçent (%19.8) gruplarının, daha sonrada doktoralı akademisyenlerin (%12.9) izlediği saptanmıştır.

* Araştırmaların büyük çoğunluğu (%82.3) tanımlayıcı ve kesitsel (%90.4) tiptedir. Veriler %68.5 oranı ile soru formu ile toplanmıştır. %63.51 hastanelerde yürütülmüştür ve araştırma kapsamına alınan bireylerin %36.6'sı hasta bireylerdir.

* Kongre tarihlerine göre araştırmaların tanımlayıcı tipleri, tanımlayıcı+analitik ve analitik tipe doğru: kapsadığı zamanın ise kesitsel türden ileriye veya geriye dönük çalışmalara doğru geliştiği saptanmıştır. Araştırmaların veri toplama biçiminin ise soru formu uygulamasından diğer yöntemlere doğru artış gösterdiği saptanmıştır.

* Araştırmaların katılan bireye etkisi incelendiğinde araştırmaya katılan bireye zarar verici bir çalışmanın yapılmamış olduğu. 0/073.7 oranında katılan bireye yarar ya da zararın olmadığı meslekte bilgi birikimine katkı sağlayacak çalışmaların yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların katılan bireye 0/015.5'i doğrudan yarar. %6.9'u da dolaylı yarar sağlayacak çalışmalardır. Araştırma raporlarının %90.1'inde araştırmaya katılan bireyin araştırma hakkında bilgilendirilip bilgilendirilmediği belirtilmemiştir. Benzer şekilde araştırma raporlarında bireyin araştırmaya katılmayı onaylayıp onaylamadığına dair bir bilgi de belirtilmemiştir. Bu doğrultuda araştırma raporlarında araştırmaya katılmayı reddeden birey sayısı %88.4 oranında belirtilmemiştir. Araştırmaya katılan bireyin kim-

liğinin gizli tutulmasına ait bilgi de %96.1 oranında belirtilmemiştir. Yine büyük oranla araştırma için kurumdan izin alınması ve araştırmaya katkısı olan birey ya da kurum desteğinin araştırma raporlarında belirtilmemiş olduğu saptanmıştır.

* Kongre tarihlerine göre araştırmanın kapsamına alınan bireye etkisine bakıldığında doğrudan ve dolaylı yarar oranlarının ve bireyden araştırmaya katılım için izin alma oranlarının anlamlı düzeyde arttığı belirlenmiştir.

* Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, hemşire araştırmacılar tarafından araştırma sürecinde etik ilkeler konusunda duyarlılık gösterildiği bilinmekle birlikte, etik ilkeler konusundaki bu duyarlılığın araştırma raporlarına yeterince yansımadağı saptanmıştır.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda şunlar önerilebilir:

* Hemşirelik araştırmaları= daha çok hemşire akademisyenler tarafından yapılması doğal olmakla birlikte, araştırma sonuçlarının mesleki uygulamalara taşınabilmesi için uygulamalara yönelik araştırmaların alanda çalışan hemşireler ile işbirliği yapılarak yapılması önerilebilir. Bunun için hemşirelerin araştırma yapmaya, sunmaya motive edilmesi gereklidir. Ayrıca araştırma yapma konusunda gerekli maddi ve manevi desteğin ilgili kurumlar tarafından sağlanması önerilebilir.

* Hemşirelikte bilimsel bilgi birikimine katkısı olacak tanımlayıcı ve kesitsel çalışmaların önemi büyüktür; bunun yanı sıra uygulamaya yönelik deneysel çalışmaların da olabildiğince arttırılmaya çalışılması önerilebilir.

* Hemşire araştırmacıların yürüttükleri araştırma süreci boyunca insan haklarını korumak, çalışmanın risk ve yararlarını dengelemek. araştırmaya katılan bireyi aydınlatarak ve bilgilendirerek onayını alma araştırmaya katılmayı reddeden birey sayısını belirtme, araştırmaya katılan bireylerin gizliliğinin (mahremiyetinin) korunması, araştırma yapılacak kurumdan izin alınması ve araştırmaya katkısı olan birey ya da kurumların desteğinin belirtilmesi gibi etik ilkelere uymaya özen göstermeleri gerekmektedir. Ancak bildirimlerin yazım kurallarında, araştırma için birey ya da kurumdan alınan izinin belirtilmesi yer almamaktadır. Ayrıca alınan izinlerin yazılması da yaygın bir gelenek değildir. Kongre kitaplarında etik kavramlara uyulup uyulmadığı da genellikle yazılmamaktadır. Bu nedenle etik konularla ilgili bilgilerin yazılmaması, araştırma süreci boyunca bu konulara dikkat edilmediği anla-

rnına gelmemektedir. Ancak son yıllarda etik konularla ilgili bilgilerin yazılması konusuna özen gösterildiği görülmektedir.

Bu kapsamda etik konulardaki bilgilerin araştırma raporlarında daha fazla yer alması için daha çok çaba gösterilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Aksayan S (1998) "Türkiye'de 2000'e Doğru Hemşirelik Araştırmalarının Bilimsel Bilgi Üretimine Katkısına ilişkin Bir Tartışma" Hemşirelik Forumu. 1(2), Nisan. 9 I -94.
2. Altıg 'Özsoy S. Karaaslan A (1995) "Hemşirelik Kongre ve Sempozyumlarında Sunulan Araştırmaların incelenmesi" Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi. 11(2), 29-42.
3. Huldukoğlu K (1997) "Hemşirelik Araştırmasında Etik" Türkiye Klinikleri (Journal of Medical Ethics) Tıbbi Etik Dergisi, 5 (3). aralık, 111-116.
4. Burns N. Greve SK (1987) The practice of Nursing Research: Conduct. Critique and WB Saunders Company, 335-356.
5. Closs SJ, Cheater FM (1994) "Utilization of Nursing Research :culture Interest and Support" • Journal of Advanced Nursing, 19. 762-773.
6. Hicks C (1995) "The Shortfall in Published Research : a Study of Nurses' Research and Publication Activities" Journal of Advanced Nursing. 21, 594-604.
7. [http: / www.cvgs.k12.va.us/Research/paperethics.htm](http://www.cvgs.k12.va.us/Research/paperethics.htm)
8. [hit p: /www. nue. ac,za/Ethicsiecom.html](http://www.nue.ac.za/Ethicsiecom.html)
9. [http:/ /i.vww.uni.heidelberg.de/instituttiefaks/inigig47/eck.htm](http://i.vww.uni.heidelberg.de/instituttiefaks/inigig47/eck.htm)
10. Kyei M.B (1993) "Nurses' Knowledge and opinions About Le Nursing research process in the Netherlands". Journal of Advanced Nursing, 18. 1640-1644.
11. Malone RE (1998) "The Research Column: Ethical issues in publication of Research". Journal of Emergency Nursing, 24 (3), 281-283.
12. ~hali A (1997) "Nursing Research: our World not theirs?". Journal of Advanced Ntrsing, 25. 969-976.
13. Terakye G, Ocakçı A (1995) Seçmeler. Çağdaş Etik, Bilgi Verme. Onay Alma. Belgeleme. Gerçeğin Söylenmesi, Etik Karar Verme. Aydoğdu Ofset. Ankara, 84-85,
14. Wilson HS (1989) Research in Nursing. Second Edition, Addison-Wesley Publishing Company. 65-100.